

QORTI TAL-APPELL

IMĦALLFIN

**S.T.O. PRIM IMĦALLEF MARK CHETCUTI
ONOR. IMĦALLEF ROBERT G. MANGION
ONOR. IMĦALLEF GRAZIO MERCIECA**

Seduta ta' nhar it-Tlieta, 25 ta' Frar, 2025.

Numru 1

Rikors numru 1234/2007/1

Ronald Azzopardi

v.

Giovanni Briffa, Emanuel Briffa u b'digriet ta' din il-Qorti tal-15 ta' Ottubru, 2024 giet ordnata t-trasfuzjoni tal-ġudizzju f'isem Antonello Briffa, Sandra sive Alexandra Briffa u Giovanni Briffa stante l-mewt fil-mori tal-kawża tal-konvenut Emanuel Briffa u għal kull interess li jista' jkollha Mariella Azzopardi;

Il-Qorti:

Din hija sentenza dwar appell imressaq mill-attur, traent ta' disa' u għoxrin (29) kambjala eventwalment ġirati, wara li l-Qorti Ċivili, Prim'Awla, laqgħet parti mit-talbiet attriċi sabiex l-import tal-kambjali

dovut u eżegwibbli jiġi ridott minħabba allegati użura u pagamenti fittizji.

Daħla;

1. Fuq medda ta' snin il-konvenut Emanuel Briffa sellef lill-attur Ronald Azzopardi somom konsiderevoli ta' flus. Eventwalmewnt l-attur iffirma a favur il-konvenut Emanuel Briffa disa' u għoxrin (29) kambjala bl-import komplessiv ammontanti għal żewġ miljuni, mija u tnax-il elf liri Maltin (Lm2,112,000) ekwivalenti għal erba' miljuni, disa' mija u għoxrin elf, disa' mija u sittin ewro (€4,920,960). Id-29 kambjala kollha kienu jagħlqu flimkien fl-20 ta' Novembru 2004. Sussegwentement il-konvenut Emanuel Briffa iġġira l-istess kambjali kollha a favur ibnu, l-konvenut l-ieħor Giovanni Briffa.

2. L-attur istitwixxa l-kawża odjerna b'rikors ġuramentat tas-26 ta' Novembru, 2007 jallega illi l-import imsemmi jinkludi ammont sostanzjali ta' użura u li wħud mill-kambjali huma nieqsa minn kull causa skond il-liġi. Jallega wkoll illi l-import tal-kambjali huwa eċċesiv u li hu kien effettwa pagamenti akkont tal-kambjali. Jallega illi l-konvenut Giovanni Briffa kien kompliċi ma' missieru l-konvenut Emanuel Briffa billi fuq dak li seħħ ta pariri lill-missieru kif ukoll irrediga l-kambjali in kwistjoni. Ippremetta wkoll illi l-kambjali ġew iġġirati mill-

missier favur ibnu bi frodi u sabiex jeludu d-drittijiet tal-attur. Talab għalhekk lill-Qorti Ċivili, Prim'Awla (l-Ewwel Qorti) sabiex:

“1. Tiddikjara illi l-import tal-kambjali fuq imsemmija jikkompren di ammonti li jikkonstitwixxi uzura u / jew ammonti minghajr causa skond il-ligi f'dak l-ammont li dina l-Onorabbli Qorti joghghobha tiffissa.

2. Tiddikjara illi Giovanni Briffa kien komplici mal-imsemmi Emanuel Briffa kemm fis-self moghti minn Emanuel Briffa lir-rikorrenti u fin-negozji kollha (komprizi laqgħat) bejn missieru Emanuel Briffa u r-rikorrenti kif ukoll fir-redigar tal-kambjali fuq imsemmija billi ta pariri, assista u għen lill-istess Emanuel Briffa f'dan kollu.

3. Tiddikjara, jekk hemm bzonn, illi l-kambjali gew girati mill-intimati Emanuel Briffa lill-intimat Giovanni Briffa accettanti sabiex jeludu d-drittijiet tar-rikorrenti li jkkontesta l-import ta' kull kambjala kif ukoll l-import komplessiv tal-kambjali fuq imsemmija.

4. Tiddikjara għalhekk illi l-giri tal-kambjali huwa null u bla effett fil-konfront tar-rikorrenti.

5. Tiddikjara u tillikwida l-ammont komplessiv li l-kambjali kif ukoll l-ammont partikolari li kull wahda mill-istess kambjali, għandhom jirriflettu bħala l-ammont dovut u ezigibbli.

6. Tiddikjara dawk il-kambjali li jirrizultaw lil dina l-Onorabbli Qorti bħala nieqsa minn causa skond il-ligi bħala nulli u bla effett.

7. Tordna lill-intimati Giovanni Briffa u Emanuel Briffa biex ma jgigirawx l-imsemmija kambjali lil terzi.

8. Tordna lill-intimati Giovanni Briffa u Emanuel Briffa biex ma jagħmlux uzu minn dawk il-kambjali dikjarati nuli u bla effett u li fi zmien qasir u perentorju li jigi ffissat minn dina l-Onorabbli Qorti jirritornaw l-istess kambjali lir-rikorrenti.

9. Tordna lill-intimati Giovanni Briffa u Emanuel Briffa ma jagħmlux uzu mill-imsemmija kambjali jekk mhux skond u għall-ammonti dikjarati dovuti minn dina l-Onorabbli Qorti.”

3. Il-konvenuti Briffa kkontestaw il-kawża billi ressqu l-eċċezzjonijiet li ġejjin:

“Preliminarjament, mill-qari tar-rikors hekk kif impostat, l-intimat Emanuel Briffa mhux il-legittimu kontraddittur u ghandu jigi lliberat mill-osservanza tal-gudizzju “inter alia” stante l-fatt illi lkambjali in kwistjoni kienu gew legittimament girati fuq terz ai termini tal-ligi u kwindi akkwistaw karattru awtonomu f’idejn itterz possessor Giovanni Briffa.

Dejjem in linea preliminari, jigi rilevat illi f’dan ir-rikors guramentat, ir-rikorrent qed jitlob lil din l-Onorabbli Qorti tiddikjara illi l-kambjali ezistenti huma milquta b’uzura, f’mument meta l-istess rikorrent ghandu zewg rikorsi bin-numri 230/06 LFS u 231/06 LFS pendenti quddiem din l-istess Qorti diversament presjeduta fejn l-istess Qorti intalbet tissospendi lezekuzzjoni tal-kambjali proprju a bazi tal-istess allegazzjoni ta’ uzura.

Fil-meritu, l-ewwel talba tar-rikorrent hija nfondata kemm fil-fatt u kemm fid-dritt u dan stante illi l-kambjali in kwistjoni ma jikkomprendux ammonti ta’ uzura u/jew ammonti minghajr causa kif allegat.

Filwaqt illi huwa minnu illi l-intimat Giovanni Briffa ghen lil missieru Emanuel Briffa fin-negozju illi dan tal-ahhar kellu mar-rikorrent Ronald Azzopardi, bl-ebda mod dan ghandu jfisser illi kien komplici fl-allegazzjoni, del resto nfondata, msemija mirrikorrent fit-tieni talba tieghu.

It-tielet talba qed tigi michuda bhala totalment inveritjera, bla bazi u addirittura qarrieqa u dan stante l-fatt illi Emanuel Briffa dawwar il-kambjali fuq ibnu Giovanni ghar-ragunijiet personali tieghu li sejrjn jigu msemija fil-kors ta’ din il-kawza – azzjoni illi possessor ta’ kambjala ghandu kull dritt illi jaghmel – u blebda mod sabiex jeludu d-drittijiet tar-rikorrent kif qed jinghad.

Il-kambjali gew debitament iffirmati u accettati mir-rikorrenti bhala rikonoxximent tal-ammonti lili moghtija matul is-snin u kwindi r-raba’, l-hames u s-sitt talbiet tar-rikorrent huma talbiet nfondati mressqa biss sabiex ir-rikorrent jipprova jirbah iktar zmien u jevita illi jonora l-obbligi kummercjali tieghu.

Is-seba’, tmien u disa’ talbiet tar-rikorrent, filwaqt illi ma jregux fil-konfront tal-intimat Emanuel Briffa li m’ghadx ghandu lpussess materjali tal-kambjali, ghandhom jigu michuda filkonfront tal-intimat Giovanni Briffa stante illi, kif intqal iktar ‘l fuq, Giovanni Briffa huwa l-pussessor legittimu tal-kambjali u ghandu kull dritt illi jaghmlu uzu minnhom kif jixtieq inkluz illi jiggirhom fuq terzi.”

4. Il-konvenuta Mariella Azzopardi, imħarka mill-attur “għal kull interess li jista’ jkollha”, ma ppreżentatx risposta ġuramentata u baqgħet fi stat ta’ kontumaċja.

5. B’sentenza tal-14 ta’ Settembru, 2020 l-Ewwel Qorti ddeċidiet kif isegwi:

“Għaldaqstant, il-Qorti taqta’ u tiddeciedi billi filwaqt li tichad l-ewwel eccezzjoni tal-intimati, tastjeni milli tiehu konjizzjoni tat-tieni eccezzjoni stante li sorvolata; tichad it-tielet eccezzjoni; tilqa’ r-raba’ eccezzjoni; tilqa’ l-hames eccezzjoni; tichad is-sitt eccezzjoni; tilqa’ s-seba’ eccezzjoni; tilqa’ l-ewwel talba u tiddikjara li l-import tal-kambjali jikkomprenedi imghax oghla minn dak permess mil-ligi; tichad it-tieni talba fis-sens ta’ dak li ntqal aktar ‘il fuq f’din is-sentenza; tichad ir-raba’ talba; tastjeni milli tiehu konjizzjoni tal-hames talba stante li din giet irtirata; tastejni milli tiehu konjizzjoni tas-sitt talba; tilqa’ s-seba’ talba; tichad it-tmien talba; tilqa’ d-disa’ talba u tordna li Giovanni Briffa u Emanuel Briffa ma jagħmlux uzu mill-kambjali mertu ta’ din il-kawza hlief għall-ammonti ta’ Lm417,000 u Stg281,000 ekwivalenti għal miljun, mitejn u tmenin elf, seba’ mija u erbgha u tletin euro u tnax il-centezmu, (€1,280,734.12) bl-imghaxijiet skond il-ligi mid-dati tas-self kif imsemmija f’din is-sentenza.

L-ispejjez jithallsu kwantu għal kwart mill-intimati in solidum bejniethom u tlett kwarti minn Ronald Azzopardi.”

6. B’rikors tal-1 ta’ Ottubru, 2020, l-attur appella, u, għar-raġunijiet hemm mogħtija, talab lil din il-Qorti sabiex “tilqa’ dan l-appell u konsegwentement tirriforma s-sentenza appellata billi, prevja li tħassar u tirrevoka dik il-parti tal-istess sentenza li permezz tagħha ġie ordnat li l-appellati ma jagħmlux uzu mill-kambjali mertu tal-proċeduri odjerni hlief għall-ammont ta’ €1,280,734.12 flimkien ma’ dawk il-partijiet li permezz tagħhom l-esponent ġie kkundannat iħallas

L-imghaxijiet fuq l-imsemmija somma, mid-data tas-self relattiv u tlett kwarti tal-ispejjeż tal-kawża, u minflok, tgħaddi sabiex, in linea mal-ewwel aggravju, tordna lill-appellati sabiex ma jagħmlux użu mill-kambjali kollha mertu tal-proċeduri odjerni, jew fin-nuqqas, u in linea mat-tieni aggravju, tordna lill-appellati sabiex ma jagħmlux użu mill-kambjali mertu tal-proċeduri odjerni ħlief għall-ammont ta' €323,481.37 jew għal kwalsiasi ammont ieħor verjuri, ta' mhux aktar minn €1,280,734.12 li jogħgobha tillikwida" din il-Qorti¹ bl-imghaxijiet dekorribbli mid-data tas-sentenza, u tikonferma l-kumplament tas-sentenza appellata fil-bqija u dan bi spejjeż kontra l-appellati.

7. L-appellati ma pprezentawx risposta.

8. Din il-Qorti appuntat l-appell għas-smigh, u wara li semgħat it-trattazzjoni tal-appellanti u tal-appellati Briffa, fl-udjenza tal-10 ta' Diċembru, 2024, ħalliet l-appell għal-lum għas-sentenza.

L-Appell;

9. L-attur appellant jibda billi jgħid illi filwaqt li l-Ewwel Qorti kienet korretta meta kkonkludiet illi "l-kambjali meritu tal-proċeduri odjerni kienu jikkomprenđu l-użura ... u kienu jikkomprenđu wkoll ammonti li

¹ Sottolinear ta' din il-Qorti

qatt ma għaddew mingħand l-appellati għal għand l-esponent (l-appellant), l-istess Qorti xorta waħda għaddiet sabiex għamlet eżerċizzju ta' likwidazzjoni tal-ammont dovut" mill-attur lill-konvenuti Briffa. Jgħid illi "dan l-eżerċizzju ma kellu qatt isir". Jgħid illi l-Ewwel Qorti ma kellhiex tillikwida l-ammont dovut mill-attur lill-konvenuti Briffa għaliex b'nota tal-10 ta' Diċembru, 2015 huwa kien irtira l-ħames talba attriċi li kienet taqra:

"5. Tiddikjara u tillikwida l-ammont komplessiv li l-kambjali kif ukoll l-ammont partikolari li kull waħda mill-istess kambjali, għandhom jirriflettu bħala l-ammont dovut u eżegwibbli".

10. Jilmenta illi minkejja li huwa ritra t-talba appena citata, l-Ewwel Qorti xorta waħda għaddiet sabiex tillikwida l-ammont ta' €1,280,734.12 bħala l-ammont dovut mill-attur lill-konvenuti Briffa. Jgħid li b'riżultat taċ-ċessjoni tal-ħames talba, l-eżerċizzju ta' likwidazzjoni magħmul mill-Ewwel Qorti kien wieħed *extra petita* ġialadarba l-Ewwel Qorti ma kintix għadha qed tiġi mitluba tagħmel dak l-eżerċizzju. Jgħid illi l-Ewwel Qorti kellha tiddikjara li l-kambjali mertu tal-kawża kienu kolpiti bl-użura u tieqaf hemm u mhux tkompli billi tillikwida l-ammont li hu dovut mill-attur lill-konvenuti Briffa.

11. Din il-Qorti tgħid mill-ewwel li dan l-aggravju huwa manifestament infondat u fieragħ.

12. L-appellant donnu nesa'' illi fid-disa' talba tiegħu talab lill-Ewwel

Qorti sabiex:

“9. Tordna lill-intimati Giovanni Briffa u Emanuel Briffa ma jagħmlux użu mill-imsemmija kambjali jekk mhux skond u għall-ammont dikjarati dovuti minn dina l-Onorabbli Qorti.”²

13. **Donnu nesa' wkoll li din id-disa' talba attriċi ma ġietx irtirata.** Dak li għamlet l-Ewwel Qorti kien illi laqgħet id-disa' talba attriċi, u ddikjarat liema ammont mill-import komplessiv tad-29 kambjala kien dovut mill-attur lill-konvenuti Briffa.

14. **Tiċġad għalhekk dan l-aggravju bħala infondat u fieragħ.**

15. L-appellant jressaq diversi raġunijiet oħra għaliex skontu l-Ewwel Qorti ma kellhiex tiddikjara kemm mill-import tal-kambjali kien dovut mill-attur. Isemmi illi qabel dawn il-proċeduri, il-konvenuti Briffa kienu ppruvaw jirrendu titolu eżekuttiv il-kambjali *de quo agitur*. Jirreferi għall-Artikolu 253 (e) tal-Kap. 12, u jissottometti illi ġialadarba fi proċeduri ġudizzjarji anteċedenti dawk odjerni l-attur kien ottjena s-sospensjoni tal-eżekuzjoni tal-kambjali; kellhom ikunu l-konvenuti Briffa illi “jekk riedu” jipproċedu b'kawża quddiem il-Qorti tal-Kummerċ għall-ħlas tal-kambjali u mhux li permezz tal-kawża odjerna jiġi stabbilit kemm minn dawk il-kambjali huma enforzabbli. Isemmi wkoll

² Sottolinear ta' din il-Qorti.

illi l-Ewwel Qorti naqset l-ammont dovut mill-import komplessiv tal-kambjali minn €4,919,636.60 għal €1,280,734.12. Jgħid illi għaladarba rriżulta li l-konvenuti Briffa operaw il-kambjali għal użura u għal ammonti fittizji, l-Ewwel Qorti ma kellhiex tagħti protezzjoni lil min ikkommetta tali trasgressjoni. L-attur jgħid illi l-Ewwel Qorti “kellha tiddikjara l-kambjali kollha meritu tal-proċeduri odjerni bħala nulli, invalidi u mingħajr effett.”

16. Din il-Qorti tikkunsidra illi, għall-istess raġuni mogħtija aktar qabel, għaladarba fid-disa' talba tiegħu l-attur speċifikatament talab lill-Ewwel Qorti tistabbilixxi kemm mill-import komplessiv tal-kambjali kien dovut; l-Ewwel Qorti korrettament esplitat id-dover għudizzjarju tagħha u ddeċidiet talba mressqa quddiemha. Huwa evidenti għal din il-Qorti, kif jirriżulta kien ukoll evidenti għall-Ewwel Qorti, illi nonostante l-oġġezzjoni tal-ħames talba, id-disa' talba kienet kjarament qed titlob lill-Ewwel Qorti tillikwida l-ammont attwalment dovut.

17. Issib għalhekk dawn l-aggravji nfondati u fiergħa u tiċħadhom.

18. Raġuni oħra għaliex skont l-appellant l-Ewwel Qorti ma kellhiex tillikiwda l-ammont dovut hi illi skont l-appellant irriżulta “da parti tal-appellati, qerq lampanti għad-dannu tal-fisku”. Jgħid illi mill-provi

mressqa ma jirriżultax minn fejn l-appellati Briffa kellhom id-dhul li ppermettietlihom iselfu dawk is-somom kollha lill-attur. Jgħid li l-konvenut Emanuel Briffa jonqos milli jispjega kif seta' qatt silef is-somma ta' €1,280,734.12 "ħlief b'qerq lampanti għad-dannu tal-fisku". Jgħid illi l-uniku mod kif il-konvenut Emanuel Briffa seta kellu dawk il-flejjes sabiex isellifhom kien l-effett ta' evażjoni fiskali lampanti u li għalhekk m'għandux isib il-protezzjoni tal-Qorti. Jinsisti illi l-evażjoni fiskali tirrendi l-causa tal-kuntratt ta' bejn il-partijiet illeċita.

19. Fil-fehma ta' din il-Qorti, dak sottomess mill-appellant dwar evażjoni fiskali mhux sufragat mill-atti. Fl-atti ma nsibux prova illi l-provenjenza tal-flus mislufa mill-konvenut Briffa lill-attur hija waħda illeċita. Il-ġurisprudenza ċitata mill-appellant, b'mod partikolari s-sentenza Brian Cutajar et. v. Joseph Mamo et. mogħtija mill-Qorti tal-Appell fis-26 ta' Mejju, 2017, għandha *fattispecie* drastikament differenti mill-każ odjern. F'dik il-kawża l-Qorti kienet stabbilit illi kuntratt ta' bejgħ ta' mmobbli kien jgħid li l-prezz kien Lm8,000 mentri fil-fatt irriżulta mill-provi li kien Lm16,000. Prova ċara ta' evażjon fiskal sew f'dak li hu '*capital gains tax*' kif ukoll "f'taxxa fuq dokumenti". Fil-każ odjern, fin-nuqqas ta' prova, l-allegazzjoni tal-attur tibqa' konġettura.

20. Fi kwalunkwe każ, donnu l-attur appellant qed jinsa li kien hu stess li stitwixxa l-kawża odjerna u mhux il-pussessur tal-kambjala. Huwa insolitu u kontradittorju għall-aħħar illi min jistitwixxi kawża jarġumenta illi l-Qorti minnu addita ma kellhiex tipronunzja ruħha fuq it-talbiet tiegħu stess minħabba llegalità da parti tal-persuna mħarrka.

21. Jekk l-attur ma riedx lill-Ewwel Qorti tiddeċiedi dwar il-pretensjonijiet tiegħu fil-konfront tal-konvenuti Briffa, kull ma kellu jagħmel huwa li jċedi l-kawża u mhux iċedi talba waħda biss minn disa' fejn kif rajna iċ-ċessjoni tal-ħames talba ma eliminatx il-ħtieġa tal-likwidazzjoni tal-import attwalment dovut b'effett tad-disa' talba. Dak odjern huwa każ ċar fejn l-attur inizja dawn il-proċeduri f'direzzjoni partikolari; u issa li ġiet deċiża l-kawża minnu stitwita qed jittenta li f'dan l-istadju tal-appell jagħti lill-azzjoni tiegħu direzzjoni *ben diversa*. Il-kawża odjerna bdiet u kompliet sal-jum li fih ġiet deċiża mill-Ewwel Qorti bl-attur jitlob lill-Ewwel Qorti sabiex tiddeċiedi kemm mill-€4,920,960.00 import komplessiv tad-29 kambjala mertu tal-kawża huma effettivament dovuti. L-Ewwel Qorti stabbilit illi minn dak l-ammont kienu dovuti €1,280,734.12. L-appellant jibqa' ma jispjegax il-pożizzjoni kontradittorja tiegħu li l-Ewwel Qorti ma kellhiex tiddeċiedi d-disa' talba tiegħu stess fejn intalab il-likwidazzjoni tal-ammont attwalment dovut.

22. Issib għalhekk dan l-aggravju infondat u qed tiċċdu.

23. Aggravju ieħor huwa illi skont l-appellant l-Ewwel Qorti ma kellhiex tagħti forza lill-ebda waħda mill-kambjali għaliex id-data fuqhom tat-20 ta' Novembru, 1994 hija fittizja. Jirreferi għax-xhieda tal-appellat Giovanni Briffa waqt is-seduta tal-24 ta' Novembru, 2020 fejn xehed illi l-kambjali ġew iffirmati fis-sena 2004 u mhux fis-sena 1994. Jgħid li għalhekk il-kambjali ma jistgħu qatt jiġu kkunsidrati validi. Jgħid illi dan “naturalment ... ma jfissirx illi jekk fadal xi bilanċ dovut mill-esponent lill-appellati, dan m'għandux jithallas” imma jfisser illi l-konvenuti Briffa m'għandhomx jithallew jużaw dawk il-kambjali. Jinsisti illi l-Ewwel Qorti kellha tiddikjara l-kambjali kollha nulli, invalidi u mingħajr effett.

24. Din il-Qorti tibda bil-kunsiderazzjoni illi azzjoni attriċi hija dik kif tirriżulta mill-atti. Fis-sistema ġuridiku tagħna l-attur għandu prattikament libertà assoluta dwar ix-xorta ta' kawża li jrid jaġixxi l-Qorti biha. Għalhekk ix-xejra tal-azzjoni tiddependi mill-għażla tal-parti attriċi li tressaqha u hija determinata mill-għamla tal-azzjoni hekk magħżula u mit-talbiet magħmula. (**Nutar Dr. Charles Vella Zarb v. Anna Vella** - Prim'Awla - 8 ta' Frar, 2006). Għażla libera li ġiet diversi drabi rikonoxxuta fil-ġurisprudenza *patria*.

25. Ix-xorta u n-natura tal-azzjoni attriċi għandha neċessarjament tinstilet mill-att promotur. Kjarifika fil-mori ma tista' qatt tbiddel l-azzjoni kif imressqa fl-att promotur. (ara **Raymond Bezzina v. Anthony Galea** – Appell Superjuri - 30 ta' Marzu, 1998; **Vincent Ciappara et. v. Nazzareno sive Reno Bartolo et.** – Appell Superjuri – 15 ta' Novembru, 2023). Il-kawżali tad-domanda huma dawk espressi fiċ-ċitazzjoni u ma jistgħux jiġu mibdula b'tali mod li jibdlu s-sustanza tal-azzjoni. (**Art. 175, Kap. 12**). Kif inżamm fis-sentenza **Noel Calleja et. v. Middle Sea Valletta Life Assurance Company Limited** mogħtija mill-Qorti tal-Appell fit-2 ta' Marzu, 2010 “ ... mhux lecitu li l-kawza tigi maqtugħa fuq kawzali differenti minn dik espressa fic-citazzjoni.”

26. Din il-Qorti tqis li anke hawn l-attur donnu nesa' li kien hu li ppreżenta l-kawża odjerna u mhux il-konvenuti Briffa. Din li l-kambjali huma nulli peress li d-data fuqhom mhix dik korretta mhix waħda mill-kawzali jew mit-talbiet fl-att promotur. L-attur kien konsapevoli qabel istitwixxa l-kawża odjerna illi d-data fuq il-kambjali ma kinitx id-data li fiha hu ffirmhom. X'żammu milli jinkludi din ir-raġuni bħala premessa u x'żammu milli fit-talbiet attriċi jinkludi talba msejsa fuq tali premessa ma jagħti l-ebda spjegazzjoni l-attur. Huwa evidenti għal din il-Qorti, illi dak li issa qed jipprova jagħmel l-attur huwa li nuqqas lampanti tiegħu jimputah bħala nuqqas da parti tal-Ewwel Qorti.

27. Kunsiderazzjonijiet ulterjuri fir-rigward ikunu biss ħela ta' ħin.

Tiċċad għalhekk dan l-aggravju bħala fieragħ.

28. L-appellant jilmenta wkoll illi l-likwidazzjoni magħmula mill-Ewwel Qorti hi żbaljata. Jgħid illi l-ammont ta' €1,280,734.12 likwidat mill-Ewwel Qorti xorta jinkludi mgħaxijiet bl-użura u ammonti fittizji. Isemmi ċ-ċifra ta' Lm314,588 li oriġinarjament kienet dovuta minn Ronald Azzopardi u ċertu Jean Borg u li dwarha sar il-ftehim "*pledge of shares*" fil-5 ta' Settembru, 1994 liema obbligazzjoni assumiha personalment waħdu Ronald Azzopardi fl-16 ta' Ġunju, 1999. L-appellant isostni illi anke f'dak l-ammont ta' Lm314,588 hemm imgħaxijiet bl-użura u ammonti fittizji.

29. Dwar din iċ-ċifra ta' Lm314,588 l-Ewwel Qorti rraġunat hekk:

"Jirrizulta pruvat illi l-imghax fuq is-self dejjem gie kalkolat bit12%. Dan il-fatt gie ammess mill-partijiet f'din il-kawza, inkluz l-istess intimati li jsostnu li kull dokument esibit in atti li juri kalkolu ta' imghax ta' 12% ma ntuzax fil-kalkoli li wasslu għalliffirmar tal-kambjali. F'dan ukoll, il-veracità hija sospetta. B'hekk il-Qorti ma jibqaliex triq ohra hlief li tistrieħ fuq dawk lammonti mislufa li huma dokumentati jew ammessi. Il-Qorti tinnota inoltre l-kontenut tan-nota tar-rikorrenti (in atti a fol. 611) fejn l-istess rikorrenti ddikjara li mhuwiex posizzjoni jghid b'certezza l-quantum ta' dak minnu dovut.

Jirrizultaw dokumentati s-segwenti transazzjonijiet:

1. Lm100,000 (Dok. GB1 a fol. 78 fis-16 ta' Settembru 1999);
2. Lm15,000 (Dok. GB2 a fol. 80 fis-16 ta' Ġunju 1999);
3. Stg £7,000 (Dok. GB3 a fol. 81 – 82 fl-24 ta' Novembru 2000);
4. Stg £275,000 (Dok. GB4 a fol. 83 fis-17 ta' Jannar 2002).

Ma dawn il-Qorti tqis ukoll pruvata wkoll ic-cifra ta' Lm314,588 li kienet originarjament dovuta minn Ronald Azzopardi u Jean Borg u li dwarha sar il-ftehim, ta' "pledge of shares" fil-5 ta' Settembru 1994, liema obbligazzjoni assuma personalment Ronald Azzopardi fis-16 ta' Gunju 1999. Ghalkemm il-Qorti tinnota li hawn ukoll ir-referenza ghal "various cash advances" hija vaga, tqis illi l-fatt li saret tramite is-servizzi ta' konsulent legali jista' ragonevolment jeskludi li kienet ukoll afetta bl-uzura.

Ghalhekk din il-Qorti tqis pruvata s-somma totali tas-self hija ta' Lm429,000 u £281,000 Sterlina."

30. Dan l-aggravju jattakka l-evalwazzjoni li għamlet l-Ewwel Qorti tal-provi mressqa quddiemha. Hija ġurisprudenza assodata illi filwaqt li din il-Qorti tgawdi awtonomija meta tiġi sabiex tgħarbel il-provi in atti, fl-istess ħin ma tiddesturbax l-apprezzament li tkun għamlet l-Ewwel Qorti sakemm ma jirriżultax li jkun sar apprezzament irragjonevoli jew kontradittorju. (Ara **Avv. Dr Luigi Sansone nomine vs Strabuono Coffee International Limited** - Appell Superjuri - 12 ta' Jannar, 2023; **Jason Desira et. vs Antoine Delicata et.** - Appell Superjuri - 29 ta' Marzu, 2023). Hi regola daqstant ieħor assodata illi din il-Qorti ma tiddesturbax leġġerment l-apprezzament tal-fatti magħmul minn Qorti tal-ewwel grad, jekk mhux f'ċirkostanzi eċċezzjonali, jew jintwera li dak l-apprezzament ikun wieħed irragjonevoli, jew jinsab kontradett mill-fatti riżultanti mill-proċess. (Ara f'dan is-sens is-sentenza ta' din il-Qorti tas-26 ta' Jannar, 2018, fil-kawża fl-ismijiet **Josephine Agius v. Piju Theuma**).

31. Huwa minnu illi fejn tidhol kredibbilità ta' xhieda li l-ewwel qorti tkun semgħet *viva voce*, qorti ta' reviżjoni ma hijiex sejra faċilment tiddisturba l-apprezzament li tkun għamlet l-Ewwel Qorti, u lanqas ma taqleb il-konklużjoni tal-Ewwel Qorti meta din tkun għażlet bejn żewġ possibiltajiet ta' interpretazzjoni ta' fatt li t-tnejn ikunu plawsibbli. Madankollu, l-Qorti tal-Appell għandha s-setgħa tikkorreġi kull apprezzament ta' fatt li jidhrilha li jkun żbaljat irrispettivament mill-gravità tal-iżball. Ingħad ukoll illi "...aktar u aktar f'sistema bħal tagħna fejn jeżisti grad wieħed biss ta' appell, il-Qorti tal-Appell tkun qiegħda tonqos mid-dmir tagħha jekk tabdika mir-responsabbiltà tagħha li tagħmel apprezzament awtonomu tal-fatti". (Ara f'dan is-sens is-sentenza ta' din il-Qorti tal-14 ta' Diċembru, 2018, fil-kawża fl-ismijiet **Dott. Antoinette Cutajar v. L-Onor. Dr. Joseph Muscat – Prim Ministru et**).³

32. Wara li qieset sew il-provi in atti dwar iċ-ċifra li qed neżaminaw, din il-Qorti ssib illi hemm raġunijiet gravi u eċċezzjonali għaliex għandha tiddisturba l-apprezzament li għamlet l-Ewwel Qorti dwar iċ-ċifra in diżamina. Hemm provi u ndizji suffiċjenti għal din il-Qorti li jwasslu għall-konklużjoni illi Briffa kien isellef lill-attur, għal bidu flimkien ma' ħaddieħor, u sussegwentement waħdu, bir-rata ta' 12% imgħax. Imkien ma jirriżulta illi l-imgħax kien bi 8% jew anqas. Għall-

³ Ara wkoll **T & L Holdings Limited v. Francis Busuttil & Sons Limited et** deċiża mill-Qorti tal-Appell (sede Superjuri) fil-15 ta' Novembru, 2023.

kuntrarju jirriżulta ċar mill-atti illi r-rata tal-imgħax li Briffa kienu jiftehmu mal-attur dwar is-self lilu minnhom magħmul dejjem kienet tissupera r-rata ta' imgħax permessa mil-liġi.

33. Dan joħroġ mhux biss mix-xhieda tal-attur imma wkoll mix-xhieda tal-istess konvenut Giovanni Briffa.

34. Fis-seduta tas-26 ta' Mejju, 2011 l-istess konvenut xehed:

“Qed niġi mistoqsi b'liema rata ġie kalkulat dan l-imgħax u jien ngħid illi dan kien bir-rata ta' 12% ... Ir-rata tal-imgħax fuq il-5,500 hija maħduma bit-12%.”

35. Fis-seduta tal-10 ta' Novembru, 2011 il-konvenut Giovanni Briffa xehed:

“Jiena naqbel illi l-ammont kalkolat b'hala imgħax, f'din il-paġna huwa oġġla minn 8%. By the way, dak suppost kien rigal ... Dawn l-ammonti huma inklużivi ta' imgħax ta' 12%”.

36. Fis-seduta tal-14 ta' Diċembru, 2011 l-istess konvenut Giovanni Briffa xehed kif isegwi:

“Nikkonferma illi l-imgħax fid-dokument NDX4 huwa aktar minn 8% ... Jiena nikkonferma li l-interessi kienu oriġinarjament kif jidhru fuq dan id-dokument u cioe' 12% fuq daww iż-żewġ ammonti ta' Sterlini”.

37. Filwaqt li ż-żewġ ammonti fil-lira sterlina jirreferu għal Novembru 2000 u Jannar 2002 rispettivament; iċ-ċifra ta' Lm 314,588 tirreferi għal perjodu anteedenti Settembru 1994; indikazzjoni ċara illi

anke f'din iċ-ċifra hemm inkluż l-imgħax bi 12%. Dan hu kkonfermat ukoll mix-xhud Jean Borg, l-ex sħab fin-negozju tal-attur, meta xehed quddiem l-Ewwel Qorti fl-4 ta' Diċembru, 2013 fejn spjega illi hu u l-attur kienu bdew jisselfu flejjes mingħand Briffa sa mill-1993 bir-rata ta' 12% imgħax.

38. Rinfajjata bl-ammissjoni da parti ta' Briffa illi r-rata ta' imgħax li kien jeżiġi kienet ta' 12% fis-sena; din il-Qorti ma taqbilx mal-kunsiderazzjoni tal-Ewwel Qorti illi *ciononostante*, bil-fatt illi l-ammont dovut dakinhar kien redatt fi skrittura "tramite is-servizzi ta' konsulent legali jista' reġonevolment jeskludi li kienet ukoll affetta bl-użura". Huwa evidenti illi l-konsulent legali involut irredigja l-iskrittura fuq dak li qalulu l-partijiet rigward dak li seħħ fil-passat mhux quddiemu. Kosegwentement, bl-ammissjoni da parti ta' Briffa li kien jeżiġi mgħax ekwivalenti għal użura; għandu jsegwi illi bil-fatt li l-iskrittura saret minn Avukat mhux suffiċjenti sabiex jinnewtralizza l-użura suffiċjentement ippruvata; anke fir-rigward tal-ammont indikat fl-iskrittura redatta minn Avukat.

39. Fir-rikors tal-appell tiegħu; l-appellant jgħid illi minħabba dan l-aggravju l-ammont likwidat mill-Ewwel Qorti ta' €1,280,734.12 għandu jiġi ridott bis-somma ta' €732,792.92 (ekwivalenti għas-somma ta' Lm314,588) għal €547,941.20. Jonqos però l-appellant milli jagħti

spjegazzjoni dwar kif filli jgħid li fis-somma ta' Lm314,588 hemm inkluż imgħax b'użura u fid-daqqa u l-hin jgħid illi l-ammont kollu *i.e.* kapital misluf, imgħax bi 8% u mgħax b'użura għandu jiġi mħassar kollu għal kollox.

40. Fin-nuqqas ta' rendikont dettaljat dwar il-movimenti ta' flejjes bejn l-attur u Briffa, huwa prattikament impossibbli li tasal għall-figuri preċiżi. **Din il-Qorti qed tikkonkludi u tiddeċiedi illi mis-somma ta' Lm314,588 ekwivalenti għal €732,792.92 riflessa fl-iskrittura msemija, għandha titnaqqas l-ekwivalenti ta' 4% i.e. id-differenza bejn 12% u 8%. B'hekk mill-ammont likwidat mill-Ewwel Qorti għandu jitnaqqas is-somma ta' tletin elf ewro (€30,000)⁴ i.e. €1,280,734.12 nieqes €30,000.00 = €1,250,734.12**

41. Aggravju ieħor tal-appellant huwa illi filwaqt li l-Ewwel Qorti rriduċiet mill-import dovut tal-kambjali s-somma ta' €12,000 li kienu tħallsu b'akkont; imbagħad naqset milli tieħu in konsiderazzjoni wkoll pagamenti akkont oħra. Jirreferi għall-prospett li kien eżebiet mill-konvenuti Briffa stess u mmarkat Dok A6 minn fejn jirriżulta illi kienu wkoll tħallsu (i) s-somma ta' Lm49,970.41 ekwivalenti għal €116,399.74; (ii) s-somma ta' Sterling 4,479.00 ekwivalenti għal

⁴ €732,792.92 x 4% = €29,311.72 arrotondati għal €30,000.00

€4,905.00 u US dollars 10,969.00 ekwivalenti għal €9,410.00; b'kollox
€130,714.74.

42. Din il-Qorti eżaminat dan il-prospett mmarkat Dok A6 li jinsab a fol. 119 u li flimkien ma' dokumenti oħra ġie ppreżentat mill-konvenut Giovanni Briffa b'nota fir-reġistru fid-19 ta' Ottubru, 2010⁵ li taqra kif isegwi:

“Nota' ta' Giovanni Briffa ...

Illi fl-aħħar seduta illi nżammet fis-17 ta' Ġunju, 2010, fil-kors tax-xhieda tiegħu, l-intimat Giovanni Briffa, prodott mill-attur, obbliga ruħu illi jippreżenta ċertu dokumenti li seta' kellu fil-pussess tiegħu u dan sabiex l-avukat tal-attur ikun jista' jkompli jagħmillu xi mistoqsijiet dwarhom;.....”

43. Il-konvenut Giovanni Briffa xehed diversi drabi sussegwentement. Il-veracità ta' dak id-dokument minnu ppreżentat ma tpoġġiet qatt in dubju, tqis għalhekk fondat l-aggravju tal-attur appellant illi l-Ewwel Qorti kienet żbaljat meta ma ħaditx in konsiderazzjoni diversi pagamenti akkont li komplessivament jammontaw għal €130,714.74.

44. **Filwaqt li ssib dan l-aggravju fondat, din il-Qorti qed tiddeċiedi illi l-ammont likwidat mill-Ewwel Qorti għandu jiġi**

⁵ Fol. 106

ulterjorment ridott bis-somma ta' €130,714.74; b'dan li l-ammont likwidat qed jiġi ridott ulterjorment għal €1,120,019.41.⁶

45. L-appellant jilmenta wkoll illi l-Ewwel Qorti ma laqgħatx il-pretensjoni tiegħu illi mill-ammont dovut għandha titnaqqas ukoll is-somma ta' Lm52,244.68 ekwivalenti għal €121,697.37 li skont l-appellant kienu flejjes imħallsa mill-attur lill-kumpanija S. Mifsud & Sons Ltd fl-interess tal-konvenut Emanuel Briffa. Dak iż-żmien l-attur appellant kien impjegat ma' din il-kumpanija.

46. L-Ewwel Qorti skartat din il-pretensjoni wara li rraġunat kif isegwi:

“Ronald Azzopardi jsostni wkoll illi huwa kien jeffettwa għan-nom ta' Emanuel Briffa hlasijiet għas-safar u dan meta l-istess Azzopardi kien impjegat ma' agenzija tal-ivvjaggar. Isostni li effettwa hlasijiet kompressivi fl-ammont ta' Lm52,244.68. Gie prezentat in atti (fol. 273 et seq) statement of account ta' Emanuel Briffa ma' S. Mifsud & Sons Limited li fih jirrizulta li saru pagamenti għal dan l-ammont. Madanakollu, ma jirrizultax minn min saru l-pagamenti. Fin-nuqqas ta' din il-prova, l-Qorti ma tistax tqis li l-pagamenti fil-kont saru minn Ronald Azzopardi.

47. L-appellant jilmenta li l-Ewwel Qorti ma kellhiex tiskarta tali pretensjoni peress li l-konvenuti Briffa naqsu milli jgħibu provi sabiex jirribattu l-pretensjoni u x-xhieda tiegħu.

⁶ €1,250,734.12 - €130,714.74 = €1,120,019.41

48. Dan l-aggravju huwa manifestament infondat. Kien l-oneru tal-attur li jressaq prova li effettwa ħlasijiet lis-soċjetà S Mifsud & Sons Ltd għan-nom u fl-interess tal-konvenut Briffa. L-istatement rilaxxjat minn S Mifsud & Sons Ltd kien isejjaħ lil Emanuel Briffa u juri illi dak dovut tħallas. Imkien ma hemm imniżżel li l-pagamenti jew almenu uħud minnhom ġew effettwati mill-attur.

49. Fil-lista tax-xhieda tal-attur hemm indikat fost l-oħrajn “L-accountants u impjegati ta’ Mifsud & Sons Ltd għall-prova dwar ħlasijiet li saru”. Kienet għażla libera tal-attur li ma jsejjaħx b’xhieda lill-rappreżentant tal-kumpanija msemmija. Kien l-oneru tal-attur li jressaq l-aħjar prova dwar tali allegazzjoni. Mhux siewi r-raġunament tiegħu illi ġialadarba xehed li tħallas dak l-ammont, li l-oneru tal-prova dar fuq il-konvenuti Briffa. Sabiex iseħħ dak li ppretenda l-attur fir-rigward, il-prova tal-attur riedet tkun tali li twassal għall-konvinċiment morali f’min ser jiddeċiedi illi, almenu fuq kriterju ta’ dak li hu probabbli, is-sitwazzjoni hi kif jallega l-attur. Fin-nuqqas però l-oneru tal-prova fir-rigward ma darx fuq il-konvenuti Briffa.

50. **Issib għalhekk dan l-aggravju bħala nfondat u tiċħdu.**

51. Taht l-aggravju intestat “Imgħax” l-appellant jgħid illi għalkemm l-Ewwel Qorti sabet illi 26% biss tal-import tal-kambjali kien dovut

“xorta waħda kkundannat lill-esponent sabiex iħallas l-imsemmi porzjon ta’ 26% tas-somma oriġinarjament pretiża mill-appellati, bl-imgħaxijiet mid-data tas-self, li tvarja bejn l-1994 u l-2002. Jgħid illi peress li l-Ewwel Qorti ddeċidiet illi kien biss ftit aktar minn kwart tal-ammont pretiż mill-konvenuti Briffa li kien dovut, ma kellhiex tikkundannah iħallas imgħax li jmur lura 26 sena. Skont l-appellant l-imgħax kellu *semmi* jiddekorri mid-data tas-sentenza.

52. Tajjeb jiġi mill-ewwel preċiżat illi permezz tas-sentenza appellata l-Ewwel Qorti ma ħarġet l-ebda kundanna ta’ ħlas imma llikwidat porzjon mill-import tal-kambjali li ma kienx dovut u allura per konsegwenza ġiet wkoll likwidat liema porzjon mill-import tal-kambjali kien dovut. Dak li wara kollox talab l-attur.

53. In tema legali l-Kodiċi tal-Kummerċ jipprovdi illi kull debitur ta’ kambjala għandu jedd, meta jħallas l-ammont tagħha, flimkien ma’ l-imgħaxijiet u l-ispejjeż inċidentali, jitlob li l-kambjala tiġi kkunsinnata lilu bis-saldu fuqha. (**Art. 244, Kap. 13**). Jekk l-obbligazzjoni jkollha biss bħala oġġett il-ħlas ta’ somma determinata, id-danni li jiġu mid-dewmien tal-eżekuzzjoni tagħha jkunu jikkonsistu biss fl-imgħaxijiet fuq is-somma li jkollha tingħata meqjusin bit-tmienja fil-mija fis-sena. (**Art. 1139, Kodiċi Ċivili**). Jekk l-obbligazzjoni tkun ta’ xorta kummerċjali jew jekk il-liġi tkun tiddisponi li l-imgħaxijiet għandhom

jibdew jgħaddu *ipso jure*, l-imgħaxijiet għandhom jgħaddu minn dakinhar li l-obbligazzjoni kellha tiġi esegwita. (**Art. 1141, Kodiċi Ċivili**). L-obbligazzjoni naxxenti minn kambjala hija meqjusa bħala waħda ta' natura kummerċjali u in *linea* ġenerali l-imgħax legali jibda jiddekorri fuq l-import tagħha mad-data tal-iskadenza u mingħajr il-ħtieġa ta' interpellazzjoni uffiċjali.

54. Fil-każ partikolari li għandha quddiemna, in-numru ta' kambjali li ġew dikjarati mhux enforzabbli mill-Ewwel Qorti huma f'numru konsiderevoli; liema numru ta' kambjali mhux enforzabbli komplaw jizdied bid-deċiżjoni tal-lum ta' din il-Qorti. Tenut kont l-entità astronomika tal-użura adoperata minn Briffa, din il-Qorti ma tqisx li għandha tordna l-ħlas tal-imgħax legali mid-data tal-iskadenza tal-kambjala imma minflok ser tordna li l-imgħax legali jibda jiddekorri mid-data tas-sentenza appellata, in *linea* mal-massima legali in *illiquidis mora non contrahitur, mora non committitur in illiquidis et incertis*. Meta l-ammont dovut huwa nċert, kif kien fil-każ odjern, ma jistax jitqies illi jirriżultaw l-estremi tal-morożità fit-termini tal-liġi. (ara approfondiment tal-massima legali in *illiquidis non fit mora* fis-sentenza ta' din il-Qorti kif komposta mogħtija fit-22 ta' Ottubru, 2024 fl-ismijiet **Borg Grech Estates Limited v. L-Awtorità tal-Artijiet**.)

55. Fiċ-ċirkostanzi partikolari ta' dan il-każ, din il-Qorti tqis illi ġialadarba l-Ewwel Qorti sabet illi kull kambjala tista' tgħid kienet milquta mill-użura tant li l-import dikjarat dovut tnaqqas drastikament; **qed tilqa' dan l-aggravju u tordna illi l-imgħax fuq l-import tal-kambjali li ġie dikjarat rekuperabbli mill-konvenut Briffa għandu jibda jiddekorri mid-data tas-sentenza appellata u ċjoè mill-14 ta' Settembru, 2020.**

56. L-aħħar aggravju tal-appellant jirrigwarda l-kap tal-ispejjeż kif deċiż mill-Ewwel Qorti. Jilmenta l-appellant illi tenut kont li l-ammont likwidat bħala dovut huwa ċirka kwart (1/4) ta' dak pretiż mill-konvenuti Briffa, l-Ewwel Qorti ma kellhiex taddossah bi tlitt kwarti (3/4) tal-ispejjeż tal-kawża. Jgħid illi l-kundanna tal-ispejjeż kellha tirrifletti s-sejbien tal-Ewwel Qorti dwar kemm mill-pretensjonijiet reċiproċi irriżultaw fondati.

57. Din il-Qorti tqis dan l-aggravju mhux traskurabbli iżda ma taqbilx għal kollox mal-attur appellant. Il-kap tal-ispejjeż mhux neċessarjament jiġi deċiż b'kalkolu matematiku. Għalkemm kull sentenza definittiva għandha tikkundanna lit-tellief għall-ispejjeż; il-Qorti tista' tordna li kull parti għandha tbatl l-ispejjeż tagħha, meta kull waħda mill-partijiet tkun it-telliefa f'xi punt tal-kawża, jew meta jindaħlu

kwistjonijiet diffiċli tal-liġi, inkella għal xi raġuni tajba oħra. (**Art. 223 Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili**).

58. Wara li ħadet kollox in konsiderazzjoni, din il-Qorti, filwaqt li ser tħassar dak deċiż mill-Ewwel Qorti dwar il-kap tal-ispejjeż, **tqis li hemm raġunijiet tajba biżżejjed sabiex tordna illi l-ispejjeż taż-żewġ istanzi jibqgħu bla taxxa bejn il-partijiet.**

Deċiżjoni;

Għaldaqstant, għar-raġunijiet fuq mogħtija, din il-Qorti qiegħda,

1. Tilqa' parzjalment l-appell tal-attur tal-1 ta' Ottubru, 2020;
2. Tvarja s-sentenza tal-Ewwel Qorti fl-ismijiet premissi tal-14 ta' Settembru, 2020 billi tordna illi l-konvenuti Briffa ma jagħmlux użu mill-kambjali mertu ta' din il-kawża ħlief għall-ammont komplessiv ta' miljun, mija u għoxrin elf ewro, dsatax-il ewro u wieħed u erbgħin ċenteżmu (€1,120,019.41) bl-imgħax legali mill-14 ta' Settembru, 2020, u mhux kif deċiż fis-sentenza appellata.

3. Tħassar dik il-parti tas-sentenza appellata dwar il-kap tal-ispejjeż; u minflok tordna illi l-ispejjeż taż-żewġ istanzi għandhom jibqgħu bla taxxa bejn il-partijiet.

Mark Chetcuti
Prim Imħallef

Robert G. Mangion
Imħallef

Grazio Mercieca
Imħallef

Deputat Reġistratur
jb